

хів і засобів реалізації цієї мети – ефективних педагогічних технологій і досконалих дидактичних систем.

Висновки. Проблемне навчання при методично грамотній організації розвиває творчість студентів, залучаючи їх до самостійного пошуку істини, оволодіння дослідницькими навичками. У поєднанні з іншими видами навчання воно формує у студентів педагогічного університету стійкий інтерес до дослідницької діяльності, пробуджує ініціативу і творчий підхід до вирішення навчальних задач.

Задачний підхід у проблемному навчанні створює сприятливі умови для підвищення якості знань студентів і становлення практико-орієнтованої функції професійної компетентності майбутніх педагогів, що зумовлено використанням цього підходу в логіці розвитку ціннісно-смыслового ставлення до процесу пізнання.

Список використаних джерел

1. Гершунский Б.С. Концепция самореализации личности в системе обоснования ценностей и целей образования / Б.С. Гершунский // Педагогика. – 2003. – №10. – С. 3-7.
 2. Калмыкова З.И. Продуктивное мышление как основа обучаемости / З.И. Калмыкова. – М.: Педагогика, 1981. – 200 с.
 3. Капица П.Л. Эксперимент. Теория. Практика / Петр Леонидович Капица. – изд. 3. – М.: Наука, 1981. – 495 с.
 4. Кондрашова Л.В. Процесс обучения в высшей школе: [учебное пособие] / Л.В. Кондрашова. – Кривой Рог: КГПУ, 2007. – 318 с.
 5. М.Р. Кудяев Система учебных и познавательных задач при изучении гуманитарного предмета / Кудяев М.Р., Богус М.Б., Кятова М.К. // Вестник Адыгейского государственного университета. – 2006. – № 1. – С. 167-169.
 6. Мамаева Н.А. Нестандартные задачи как средство реализации различных направлений мотивации / Н.А.Мамаева // МКО – 2005. ч. 1. – С. 196 – 197.
 7. Махмутов М.И. Организация проблемного обучения в школе / М.И. Махмутов. – М.: Просвещение, 1977. – 240 с.
 8. Слостенин В.А. Целостный педагогический процесс как объект профессиональной деятельности учителя / В.А. Слостенин, А.И. Мищенко. – М.: Прометей, 1997. – 201 с.
- Стаття надійшла до редакції 26.05.2010р.

УДК 378.011.3–051:36–051

***Н.В. Павлюк
аспірантка,
Луганський національний
університет
імені Т.Г. Шевченка***

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З РОЗУМОВО ВІДСТАЛИМИ ДІТЬМИ

В статтє рассматриваются вопросы, связанные с подготовкой социальных педагогов к работе с умственно отсталыми детьми.

Ключевые слова: социальный педагог, профессионально ориентированные учебные курсы.

У статті розглядаються питання, пов'язані з підготовкою соціальних педагогів для роботи з розумово відсталими дітьми.

Ключові слова: соціальний педагог, професійно-орієнтовані навчальні курси.

Problems associated with the preparation of social workers to work with mentally retarded children

Key words: the social teacher, professionally focused training courses.

Постановка проблеми. Підготовка за новим для України фахом, таким багатогранним, як соціальна педагогіка, накладається на вже існуючу систему підготовки й інакше, як у ній, існувати не може. Слід зазначити, що при підготовці у вищих навчальних закладах фахівців з соціальної педагогіки виникають проблеми, тому що підготовка фахівців з соціальної педагогіки не має сформованих традицій, тривалої історії.

Підготовка фахівців у складному за змістом і формами реалізації виді діяльності не може відразу скластися і почати функціонувати як цілісна система, тим більш в тих умовах соціально-економічних перетворень, в яких зараз перебуває Україна.

Підготовка соціальних педагогів і соціальних працівників як окремий напрямок професійної освіти і професійної діяльності почала формуватися в на початку 1990-х років. У квітні 1991 року Постановою Держкомпраці СРСР Кваліфікаційний довідник посад керівників, спеціалістів і службовців був поповнений кваліфікаційною характеристикою “спеціаліст із соціальної роботи”, “соціальний педагог” та “соціальний працівник”. Ці посади стали еквівалентом прийнятої в світі посади “соціальний працівник”.

У сучасних умовах здійснення практичної підготовки фахівців для соціальної сфери має свої особливості. Передусім вони зумовлені специфікою процесу становлення і розвитку професії соціального педагога. Особливо великого значення це питання набуває в період приєднання України до Болонської угоди, входження її в єдиний Європейський освітній простір.

Важливою проблемою для теорії і практики педагогічної науки є завдання вдосконалення моделі підготовки фахівців цього напрямку. Особливої актуальності у цьому контексті набуває питання гармонізації теоретичного і практичного складників підготовки майбутніх фахівців, подальшої розробки засад практичного навчання студентів, зорієнтованості на формування професійних умінь і навичок, стійкої мотивації майбутньої професійної діяльності.

Проблема підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності обумовлена сучасною ситуацією розвитку суспільства, для якої характерно оновлення всіх соціальних інститутів і систем. За останнє десятиріччя Україна повертається у світовий освітній простір. Вивчається зарубіжний досвід, видається перекладна література, відбувається активний обмін фахівцями. Також в Україні з'явилося досить багато книг, які освячують ті чи інші проблеми соціальної педагогіки.

Метою даної статті є спроба проаналізувати навчальний план підготовки фахівців за спеціальністю „Соціальна педагогіка”, приділяючи особливу увагу професійно-орієнтованим навчальним курсам, що озброюють

студентів комплексом теоретичних знань та практичних вмінь для роботи з розумово відсталими дітьми.

З кожним роком в Україні зростає кількість розумово відсталих дітей. Розумово відсталі діти – одна з найбільш численних категорій дітей, що відхиляються у своєму розвитку від норми. Вони становлять близько 2,5% від загальної дитячої популяції. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я більше 3% від загальної дитячої популяції становлять розумово відсталі діти [2, с.387]. За ступенем вираженості інтелектуального дефекту всі випадки розумової відсталості ділять на три групи: дебільність, імбецильність та ідіотія. Діти з легким недорозвиненням інтелекту – дебільністю – становлять 70-80%, з вираженням – імбецильністю – 20-25% і з глибоким – ідіотією – близько 5% всіх випадків розумової відсталості [2, с. 388].

Соціальний педагог, професійна діяльність якого пов'язана з розумово відсталими дітьми, у своїй роботі неминуче стикається з труднощами, зумовленими особливостями їх соціалізації. Тому при підготовці соціальних педагогів необхідно враховувати специфіку соціально-педагогічної діяльності з цією категорією дітей. Соціальний педагог, який працює з дітьми з особливими потребами, повинен володіти спеціальними теоретичними знаннями, практичними вміннями та навичками.

Аналіз останніх публікацій. Процес підготовки соціально-педагогічних кадрів у закладах вищої освіти висвітлюється в роботах М. Галагузової, Р. Літвака, Л. Оліференко, А. Мудрика, Л. Макарової, С. Максимової, Л. Міщик, В. Поліщук, Н. Ткаченко.

Питанням підготовки і професійного становлення соціальних педагогів і соціальних працівників присвячені праці вчених-педагогів С. Архипової, Л. Гусякова, І. Козубовського, Г. Лактіонової, Л. Міщик, В. Поліщук, В. Сластьоніна, С. Тетерської, В. Фокіна, Н. Шмельова.

Соціально-педагогічні особливості виховання розумово відсталих дітей досліджують Н. Грабовенко, А. Капська, О. Мастюкова, А. Московкіна, В. Тесленко, В. Ткачова, Р. Тригер, В. Турчинська, С. Харченко, Л. Шипіцина.

Проблемами професійної діяльності соціальних педагогів у різних інституціях займаються дослідники А. Капська, О. Безпалько, М. Галагузова [3; 5]. Предметом дослідження І. Зверєвої, І. Пеші є загальнотеоретичні та прикладні аспекти розвитку соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні, визначення її головних тенденцій та закономірностей, чинників та пріоритетних напрямів [1].

У дослідженнях О. Песоцької, В. Кратінової, Л. Ваховського приділяється увага соціальній роботі з представниками кризових категорій населення, наголошується на необхідності проблемно-орієнтованого підходу до організації соціальної роботи з такими клієнтами, що означає вирішення проблем клієнтів з акцентом на усвідомлення, стимулювання й підтримку їхніх власних здібностей і ресурсів [4]. Предметом досліджень С. Харченко є особливості соціальної роботи з різними категоріями клієнтів [6].

М. Трубавіна, І. Грига, Т. Семигіна досліджують особливості соціально-педагогічної роботи з сім'єю, наголошуючи на тому, що соціальна робота з сім'єю є найбільш широким полем прикладання зусиль фахівців, оскільки універсальність сімейного способу життя перетворює кожен проблему особистості в проблему сім'ї [7; 8].

В умовах модернізації української освіти особливу значимість набуває проблема професійної підготовки фахівців, конкурентоспроможних на ринку праці, компетентних, які вільно володіють своєю професією. Важливим чинником для реалізації цих вимог виступає націленість майбутнього фахівця на професійний саморозвиток. Для студента важливо усвідомлення того, що стати успішною людиною в умовах ринку зможе той, хто має хорошу професійну підготовку, володіє навичками саморозвитку як особистісного, так і професійного; навичками самостійної роботи і спілкування, має здатність адаптуватися до нових умов праці, бути мобільним фахівцем. У зв'язку з цим постає проблема вдосконалення теоретичної і практичної підготовки соціальних педагогів, здатних продуктивно вирішувати завдання, пов'язані з соціалізацією, адаптацією молоді до сучасних реалій життя в суспільстві. Професійний саморозвиток соціальних педагогів припускає наявність у них сформованої професійної спрямованості на здійснення даного виду діяльності, здатності до здійснення професійного саморозвитку і розвиненість рефлексивних умінь.

Соціально-педагогічна діяльність у спеціальних закладах для розумово відсталих дітей є багатогранною і відповідальною. Професійна підготовка в даному напрямі передбачає опанування студентами цілим комплексом знань, умінь і навичок. У навчальному плані, на жаль, не передбачено вивчення спеціального курсу, метою якого є підготовка соціальних педагогів до роботи з розумово відсталими дітьми, але існує цілий ряд навчальних курсів, при вивченні яких студенти мають можливість оволодіти необхідними знаннями та вміннями для роботи саме з цією категорією дітей.

Базовою дисципліною підготовки майбутніх соціальних педагогів є соціальна педагогіка. Основною метою цього навчального курсу є формування у студентів теоретичних уявлень про соціальну педагогіку як галузь гуманітарних знань, її предмет і об'єкт дослідження та основні категорії, розкриття специфіки соціально-педагогічної діяльності, її гуманістичної спрямованості, оволодіння знаннями про основні методи і форми соціально-педагогічної діяльності з різними категоріями клієнтів.

Особливої уваги заслуговують ті теми курсу, при вивченні яких майбутні фахівці отримують знання і вміння, необхідні для роботи з дітьми з розумовими вадами. Так, при вивченні теми „Соціально-педагогічна підтримка дітей з різними соціальними та фізичними вадами” студенти вивчають соціально-психологічні характеристики особистості з обмеженими можливостями; усвідомлюють поняття інвалідності, її види; розглядають основні напрями соціальної реабілітації дітей з фізичними аномаліями; по-

рівнюють програми соціальної підтримки дітей з особливими потребами в Україні і за кордоном; знайомляться з особливостями соціально-педагогічної роботи у школах-інтернатах для дітей-інвалідів; вивчають сучасні соціально-педагогічні технології соціалізації та інтеграції у суспільство дітей з особливими потребами.

Набуті знання і вміння є необхідними для соціальних педагогів, тому що розуміння проблем дітей з різними вадами є запорукою подальшої ефективної роботи з соціально-педагогічної підтримки.

При вивченні тем “Зміст соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю з обмеженими функціональними можливостями” та “Особливості соціально-педагогічної роботи з різними категоріями дітей” студенти вивчають характеристику видів відхилень у здоров’ї; з’ясовують причини відхилень у здоров’ї; розглядають соціально-психологічні особливості дітей з обмеженнями життєдіяльності та напрямки їх соціальної реабілітації.

Ефективність соціально-педагогічної роботи з такими дітьми залежить від розуміння фахівцями причин відхилень, врахування їх соціально-психологічних особливостей для розробки відповідних індивідуальних програм з соціальної реабілітації.

Завданнями курсу “Основи дефектології” та “Патопсихологія” є ознайомлення студентів з особливостями розвитку аномальних дітей, закономірностями їхнього навчання і виховання, з основними категоріями аномальних дітей, зі спеціальними закладами для учнів з відхиленнями розвитку. Студенти також вивчають психофізіологічні механізми аномального розвитку дітей. Розглядають особливості спеціальної корекційної роботи з дітьми, які мають фізичні вади та розлади психіки.

Вивчення цього курсу дуже важливо для майбутніх соціальних педагогів, які будуть працювати з аномальними дітьми, тому що без знання особливостей розвитку хворої дитини фахівець не зможе їй допомогти. Отже, майбутні соціальні педагоги при вивченні цієї дисципліни оволодівають знаннями та вміннями, які сприятимуть їх роботі з розумово відсталими дітьми.

Метою курсу „Основи соціально-педагогічного спілкування” є ознайомлення студентів зі значенням соціально-педагогічного спілкування у роботі соціального педагога, з особливостями спілкування у конфліктних ситуаціях та прийомами виходу з них, навчання студентів застосувати отримані знання і вміння у складних умовах соціально-педагогічної діяльності.

Доцільність опанування майбутніми соціальними педагогами цієї дисципліни з точки зору їхньої можливої подальшої роботи з розумово відсталими дітьми визначається тим, що спілкування є одним із головних інструментів професійної діяльності фахівця соціальної сфери. Саме у спілкуванні здійснюється контакт з дитиною, з’ясовуються проблеми та відбувається накопичення інформації, необхідної для її розв’язання. Окрім того, від міри володіння фахівцем методами спілкування часто залежить резуль-

тат ділових переговорів. Відомо, що ефективна діяльність соціального педагога немислима без тісної співпраці з педагогічним колективом школи, психологічною службою, органами соціальної допомоги і захисту. Від чіткої взаємодії соціального педагога зі шкільним психологом, лікарем, вчителями, вихователями, адміністрацією, а також позашкільними установами (відділом соціального захисту району, відділом опіки та піклування, біржею праці, правоохоронними органами, благодійними установами) буде залежати успішність рішення багатьох життєво важливих проблем для розумово відсталих дітей. Отже, можна сказати, що спілкування є чи не найважливішою сферою діяльності в соціально-педагогічній роботі.

Метою вивчення таких курсів, як “Педагогіка сімейного виховання” та “Соціальний супровід сім’ї” є визначення та аналіз сфер діяльності соціального педагога, спрямованого на допомогу сім’ї: соціально-педагогічна допомога багатодітним, малозабезпеченим, антисоціальним, неповним сім’ям, сім’ям з розумово відсталими дітьми. Студенти вивчають сутність консультативної та психокорекційної роботи соціального педагога у процесі допомоги в сімейному вихованні, соціально-педагогічну діагностику відхилень сімейного виховання. У навчальному курсі висвітлюються різні типи ставлення батьків до дітей, проблеми сімейних ролей, методів та прийомів впливу батьків, особливостей сімейного спілкування, авторитету батьків, різнобічного розвитку дітей. Розглянуто вітчизняні та зарубіжні моделі сімейного виховання, що дає можливість формувати у студентів аналітичне та самостійне розуміння явищ цього процесу.

Вивчення цих дисциплін майбутніми соціальними педагогами є необхідним у аспекті підготовки їх до роботи з розумово відсталими дітьми, тому що мікросередовище сім’ї та сімейне виховання впливають на дитину, на формування її особистості, на її соціалізацію. Від рівня загальної та психолого-педагогічної культури батьків, їх життєвої позиції, їхнього ставлення до дитини, від ступеня участі батьків у корекційному процесі багато в чому залежать успіхи діагностичної, навчально-виховної, корекційно-розвиваючої та лікувально-оздоровчої роботи.

Метою курсу „Технології соціально-педагогічної роботи” є засвоєння студентами знань теоретичних засад технології соціально-педагогічної роботи, типологій соціальних технологій і на основі цих знань формування умінь у сфері діагностико-прогностичної, організаційно-регулятивної, соціально-профілактичної та контрольної-координаційної діяльності соціального педагога. Основними завданнями курсу є підвищення теоретичного розуміння соціально-педагогічної роботи як особливої сфери діяльності, а також засвоєння специфічних методів роботи з окремими особистостями та групами клієнтів.

Вивчення цієї дисципліни майбутніми соціальними педагогами є необхідним у аспекті підготовки їх до роботи в закладах для розумово відсталих дітей, адже застосування особливих методів роботи з окремими осо-

бистостями та групами клієнтів є основним змістом професійної діяльності співробітників таких закладів. Ґрунтовні знання стосовно особливостей соціально-педагогічних технологій, їх структури, основних завдань та етапів реалізації, а також сформовані вміння та навички щодо застосування їх у практичній діяльності є запорукою ефективної професійної роботи соціальних педагогів, тому що від рівня підготовленості фахівця залежить ефективність надання соціальної допомоги у таких закладах.

Не менш важливим є вивчення курсу “Психодіагностика”. Викладання цього курсу передбачає ознайомлення студентів з класифікацією методів та психометричними основами психодіагностики. Вони вчать аналізувати специфіку використання тестів, стандартизованих самозвітів та проєктивних методик. Усвідомлюють особливості організації та проведення психодіагностичного обстеження, а також наукового експериментального психологічного дослідження. Цей курс виробляє у слухачів ряд практичних умінь та навичок, сприяє становленню професійного мислення психолога; активізує особистісний та творчий потенціал майбутнього фахівця.

Цей курс також є важливим у підготовці майбутніх фахівців з соціальної педагогіки. Оскільки діяльність соціального педагога, в першу чергу, пов’язана з діагностикою проблем дитини і середовища, він повинен знати і вміти застосовувати різні діагностичні методики (психологічні, педагогічні, соціологічні). Соціальний педагог спільно з практичним психологом вивчає вікові і особистісні особливості дітей, виявляє фактори, що заважають індивідуальному і соціальному розвитку дитини, виробляє корекційні комплексні плани розвитку особистості з урахуванням індивідуальних особливостей.

Курс „Організація роботи з різними соціальними групами” спрямований на усвідомлення необхідності соціальної підтримки певних категорій та верств населення, з’ясування особливостей роботи з індивідами та групами клієнтів соціальних сервісів, формування професійного рівня і готовності до роботи з різними соціальними групами.

Оволодіння знаннями, передбаченими змістом цього навчального предмету – невід’ємна частина особистої та професійної готовності соціальних педагогів до роботи з дітьми, які мають розумові вади, запорука їх ефективної діяльності.

Особливої уваги заслуговує тема „Організація соціальної роботи з молоддю”, яка ставить за мету з’ясування особливостей соціального становища молоді в сучасних умовах, ціннісних орієнтацій молоді, її соціальних проблем, форм і методів соціальної роботи з молоддю, ознайомити з основними напрямками соціального захисту молоді. Знання, отримані студентами під час вивчення цієї теми, безпосередньо пов’язані з професійною діяльністю соціальних педагогів в закладах для розумово відсталих учнів.

Курс „Основи соціально-педагогічного консультування” покликаний ознайомити студентів зі значенням соціально-педагогічного консультуван-

ня у професійній діяльності соціального педагога, з особливостями консультування клієнтів різних вікових груп, навчити студентів застосовувати отримані знання та вміння у складних умовах соціально-педагогічної діяльності. Консультування допомагає людині обирати шлях розв'язання проблеми і діяти на власний розсуд, навчатися нових моделей поведінки, сприяє розвитку особистості. Від уміння застосовувати технології консультативної соціально-педагогічної допомоги, від рівня оволодіння механізмами корекційного впливу, від з'ясування особливостей консультування різних категорій дітей залежить ефективність професійної діяльності.

Висновки. Аналіз навчальних планів підготовки фахівців з соціальної педагогіки показав, що фахівці готуються в загальному соціально-педагогічному плані і не забезпечується належний рівень підготовки соціальних педагогів, орієнтованих на роботу з розумово відсталими дітьми. У всіх навчальних планах роботі з розумово відсталими дітьми відведено мала кількість годин, що недостатньо для практичної роботи з цією категорією дітей. Найбільш оптимальним варіантом, на наш погляд, професійної підготовки соціального педагога до роботи з розумово відсталими дітьми буде така підготовка, яка будується на базі загальнопедагогічної, органічно вписується у соціально-педагогічну і розглядається як один з напрямків спеціалізації соціальних педагогів.

Соціальна робота – це дуже складний процес, який вимагає глибоких знань. Ефективність соціальної роботи з розумово відсталими дітьми залежить від рівня підготовки соціального педагога, знань, досвіду, а також особистісних особливостей і якостей.

Список використаних джерел

1. Зверева І. Д. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю в Україні : теорія і практика / І.Д. Зверева. – К., 1998. – 333 с.
 2. Курбатов В. И. Социальная работа : учебное пособие / В.И. Курбатов. – М., 2007. – 480 с.
 3. Социальная педагогика : Курс лекций / под общей ред. М.А. Галагузовой. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 416 с.
 4. Социальная работа : научно-методическое пособие для студентов, магистрантов, аспирантов и специалистов в области социальной педагогики, социальной работы / С. Я. Харченко, Н. С. Кратинев, Л. Ц. Ваховский, В. А. Кратинова, О. П. Песоцкая, В. В. Покладова. В 2-х частях. – Ч. 1. – Луганск, 2002. – 158 с.
 5. Соціальна педагогіка : підручник / за заг. ред. проф. А.Й. Капської. – К. : ЦНД, 2003. – 256 с.
 6. Соціальна робота з різними категоріями клієнтів : наук. навч.-метод. посіб. / М-во освіти і науки України, Луган. держ. пед. ун-т ім. Т. Шевченка; Уклад. Харченко С. та ін. – Луганськ : Альма-матер, 2003. – 198 с.
 7. Соціальні служби – родині : Розвиток нових підходів в Україні / за ред. І.М. Григи, Т.В. Семигіної. – К., 2002. – 128 с.
 8. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю : навчальний посібник / І.М. Трубавіна. – К., 2002. – 132 с.
- Стаття надійшла до редакції 20.05.2010р.